

Índex dels apunts de fonètica

Els sons vocàlics catalans (català central)

1. Les vocals tòniques
2. Les vocals àtones
 - 2.1 Neutralització de les vocals àtones
 - 2.2 Falta de neutralització en certs contextos
3. Les vocals en contacte dins el mot
 - 3.1 Funció sil·làbica (nuclear) o marginal de la “i” i “u” àtones
 - 3.1 Diftongs decreixents
 - 3.2 Diftongs creixents
 - 3.3 Hiat
4. Evolució del vocalisme des del llatí vulgar fins als dialectes actuals
 - 4.1 Vocals tòniques: des del llatí vulgar fins als nostres dies
 - 4.2 Vocals àtones: des del llatí vulgar fins als nostres dies

Els sons consonàntics catalans

Quadre dels sons vocàlics

5. Assimilació de sonoritat d'oclusives (ptk bdg), fricatives (fsʃ zʒ) i africades ($\widehat{t} s \widehat{t} \widehat{f} \widehat{d} z$): sonorització i ensordiment a fi de síl·laba (posició de coda)
6. Mode d'articulació de les oclusives sonores (bdg): oclusió i aproximació
7. Variants contextuals (al·lòfons) de diverses unitats distintives (fonemes)
 - 7.1 Oclusives i aproximants
 - 7.2 Fricatives
 - 7.3 Africades
 - 7.4 Nasals
 - 7.5 Laterals
 - 7.6 Bategants i vibrants

Els sons vocàlics catalans (català central)

1. Les vocals tòniques

Obertura de la boca	Punt i mode d'articulació			Posició de la llengua
	Anterior o palatal	Central	Posterior o velar	
tancat	í vi, vis, pins		ú bus, punts, suc	+ alt, - baix
mitjà tancat	é bé, vés, cec		ó bot, vós, sóc	- alt, - baix
mitjà obert	è be, ves, sec		ò bo, ponts, soc	- alt, + baix
obert		á va, vas, pans		
	- posterior	+ posterior		
	- labial		+ labial	

Per exemple: *Jo sóc més alt. Tu sí que ho veus, oi?*

[ʒ́ sóg méz ál | tú sí ku βéuz ' ói]

Aquestes set sons vocàlics tònicos funcionen com a **fonemes**, ja que distingeixen parelles de paraules. Vegem-m'ho a través dels exemples de la graella:

	/í/	/é/	/è/	/á/	/ó/	/ò/	/ú/
/í/		ris / rés	pis / pes	pi / pa	gris / gros	dina / dóna	ric / ruc
/é/	rés / ris		cec / sec	vent / ban	rec / roc	mes / mos	rec / ruc
/è/	pes / pis	sec / cec		pes / pas	vels / vols	beta / bota	pes / pus
/á/	pa / pi	ban / vent	pas / pes		sal / sol	ham / om	nas / nus
/ó/	gros / gris	roc / rec	vols / vels	sol / sal		os / ós	pont / punt
/ò/	dóna / dina	mos / mes	bota / beta	om / ham	ós / os		ros / rus
/ú/	ruc / ric	ruc / rec	pus / pes	nus / nas	punt / pont	rus / ros	

2. Les vocals àtones

Obertura de la boca	Punt i mode d'articulació			Posició de la llengua
	Anterior o palatal	Central	Posterior o velar	
tancat	i vinet, pineda		u pontet, boteu, sucar	+ alt, - baix
mitjà		ə encegar, secà, panet		- alt, - baix
obert				- alt, + baix
	- posterior	+ posterior		
	- labial		+ labial	

Per exemple: *Volíem la melmelada de grosella.*

[bulí əm lə məlmələdə ðə vruzelə]

2.1 Neutralització de vocals àtones

Quan esdevenen àtones, les vocals anteriors mitjanes i obertes (/é, é, á/) es pronuncien com a vocal neutra [ə] i les posteriors labialitzades (/ú, ó, ó/) passen a sonar [u].

Anteriors i centrals mitjanes i obertes		Posteriors mitjanes i tancades	
Fonemes	Neutralització	Fonemes	Neutralització
/é/ véns ('venir')	[ə] venia ('venir')	/ó/ ós ('bèstia')	[u] ossàs
/é/ vens ('vendre')	[ə] venia ('vendre')	/ó/ os ('part del cos')	[u] ossàs
/á/ pagues	[ə] pagar	/ú/ rus	[u] russet
/é/ pegues	[ə] pegar	/ó/ ros	[u] rosset
/á/ bala	[ə] embalat	/ú/ punt	[u] puntet
/é/ vela	[ə] envelat	/ó/ pont	[u] pontet

2.2 Manca de neutralització en certs contextos

La /e/ àtona es pronuncia a [e] (i no pas vocal neutra [ə]) en els contextos següents:

[eá]	<i>real, teatre, crear, oceà, oceànic, ideal, idear, ...</i>
[eə]	<i>àrea, realisme, teatral, reacció, reparació, idealisme, cineasta, rehabilitar...</i>
[əe]	<i>aeroport, aeròdrom, israelita, engrallat, paellera ...</i>
[eó]	<i>teòric, eòlic, arqueòleg, espeleòleg, meteor, camaleònic...</i>
[eó]	<i>torreó, orfeó, camaleó, neó, panteó, Napoleó ..</i>

Altres mots en què no es produeix neutralització de **a** o de **e** àtona:
àloe, amén, al·leluia, ...; i, a vegades, Nadal, òpera, maremàgnum...

La /o/ pot pronunciar-se [o] i la /e/, [e] en els contextos següents:

[éol]	a voltes: <i>alvèol, nuclèol, aurrèola, ...</i>
[uo]	a voltes: <i>fastuositat, virtuosisme, duodè, ...; habitualment: fluorur, duodecimal...</i>
[eo], [oe]	a voltes: <i>neollatí, neoclàssic, ...; habitualment: vídeo, estèreo, àloe ...</i>

Per exemple: *Per Nadal a les àrees dels peatges passaran un vídeo sobre els oceans.*

[pər naðál ə ləz áreəz ðəls peáðʒəs pəsərán um bíðeo sóβrə lz useáns]

3. Les vocals en contacte dins del mot (català oriental)

3.1 Funció sil·làbica (nuclear) o marginal de la “i” i de la “u” àtones

i o u àtones: /i/, /j/, /u/, /w/	Vocal (nucli sil·làbic)	Consonant (marge de la síl·laba)
Posició	__ consonant; consonant __ ... <i>Inicial de síl·laba o postconsonàntica</i>	__ vocal; vocal __ vocal <i>Inicial de síl·laba seguida de vocal</i>
/i/ àtona o /j/	[i] <i>in-di; vin-dré, ri-e-ra, glò-ri-a</i>	[j] <i>hi ha bo-ies, i estan bé</i>
/u/ àtona o /w/	[u] <i>u-sar; cu-e-ta, pèr-du-a</i>	[w] <i>ho ha vist: ca-uen</i>
	Hiat	I / u consonant

Per exemple: *El pi-a-nis-ta i-el vi-o-li-nis-ta no-els ve-uen.*

[əɫ piəniʃtə jət̪ βiuliníʃta nótz βéwən]

i o u àtones: /j/, /w/	Semivocal (marge de la síl·laba)	Semiconsonant (marge de la síl·laba)
Posició	vocal __ ... <i>Després de vocal</i>	/k/ __ vocal; /g/ __ vocal <i>Entre /k/ o /g/ i una vocal</i>
/j/ (àtona)	[j̥] <i>re-mej, cui-na, mai-na-da</i>	
/w/ (àtona)	[w̥] <i>mou, ciu-tat, vau cau-re</i>	[w] <i>qua-tre un-güents</i>
	Diftong decreixent	Diftong creixent

Per exemple: *L'An-dreu diu que a-vi-at pa-ga-reu la quo-ta del clu-b e-qües-tre.*

[ləndrjú dju̥ kəβiát̪ pəɣərjú lə kwót̪a ðet̪ clúp əkwéstrə]

3.2 Diftongs decreixents

El **diftong decreixent** és un grup format per una **vocal** (el nucli) i una **semivocal** ("i" o "u" àtona, element marginal) pronunciades en una sola síl·laba.

Semi-vocal	Vocals tòniques						
	í	é	é	á	ó	ó	ú
i̥	[í̥] xxx	[é̥] <i>reina</i>	[é̥] <i>feina</i>	[ḁ́] <i>espai</i>	[ó̥] <i>boira</i>	[ó̥] <i>St.Boi</i>	[ú̥] <i>cuina</i>
u̥	[í̥u̥] <i>estiú</i>	[é̥u̥] <i>lleu</i>	[é̥u̥] <i>veu</i>	[ḁ́u̥] <i>cau</i>	[ó̥u̥] <i>plou</i>	[ó̥u̥] <i>roure</i>	[ú̥u̥] <i>duu</i>
	Vocals àtones						
	i	ə			u		
i̥	[i̥i̥] xxx	[ə̥i̥] <i>reineta, feinassa, mainada</i>			[ə̥i̥] <i>boirós, cuineta</i>		
u̥	[i̥u̥] <i>riurà</i>	[ə̥u̥] <i>lleuger, veuràs, cauran</i>			[ə̥u̥] ([u]) <i>plourà, roureda</i>		

3.3 Diftongs creixents

En una seqüència iniciada per la consonant velar /k/ o /g/, el **diftong decreixent** és la unió en una única síl·laba d'una **semiconsonant** velar [w] amb una **vocal**, que fa de nucli de la síl·laba, com ocorre als mots *guan-te-ra* [gwəntéɾa] i *a-quà-tic* [əkwatik].

Semi-cons.	Vocals tòniques						
	í	é	é	á	ó	ó	ú
w	[wí] <i>adequíi,</i> <i>pingüíi</i>	[wé] <i>adequés,</i> <i>aigüera</i>	[wé] <i>pasqüetes,</i> <i>llengüeta</i>	[wá] <i>quatre,</i> <i>guarda</i>	[wó] <i>quota,</i> <i>eguota</i>	[wó] <i>aquós,</i> <i>paraiguó</i>	[wú] xxxxx
Vocals àtones							
	i	ə			u		
w	[wi] <i>adequíi, ambigüitat</i>	[wə] <i>qüestió, equació, aigües, egua</i>			[wo]/ [u] (simplificació) <i>quotidià, linguodental</i>		

3.3 Hiat

El **hiat** és la pronunciació de vocals contigües en síl·labes diferents; i com que les vocals fan de nucli sil·làbic, en principi, tenim tantes síl·labes com vocals:

cre-en, re-es-truc-tu-ra, a-e-ro-port, ne-ò-fit, o-ce-à-nic, tra-ï-ci-ó.

Vegem diversos casos de grups vocàlics (d'una paraula) que contenen una **i** o una **u**.

- La /i/ o la /u/ del grup és tònica. No hi ha diftong:
ve-í, ru-í-nes, pe-üc, Ra-ül;
- La /i/ o la /u/ té un accent subjacent no realitzat, com a *veïnat* /veïn-át/ (l'accent del radical *veïn* no es realitza a *veïnat*, però fa que /i/ continuï sent plenament vocal). No hi ha diftong:
ve-ï-nat (ve-í); *ar-ra-ï-mat* (ra-ïm); *tra-i-rà, tra-ï-ci-ó* (tra-ir);
- El so [u] prové de la neutralització dels fonemes /o/ o /ɔ/. No forma diftong (i amb més raó encara, si conserva un accent subjacent):
ra-o-nar [rəuná] (ra-o-na, ra-ó), *vi-o-lí* (vi-o-la), *a-bra-o-nar* (a-bra-o-na, bra-ó);
lle-o-neta [ləunétə] (lle-ó: hiat) ben diferent de *llau-ne-ta* [ləunétə] (llau-na: diftong).
- La /i/ o la /u/ apareix darrere una consonant i davant una altra vocal (Consonant __ Vocal). No forma diftong en els registres formals (llevat que formi un diftong creixent, *kw-* i *gw-*):
ri-e-ra, me-mò-ri-a, con-di-ci-ó, pèr-du-a, pu-e-ril.
- La /i/ o la /u/ inicial d'un mot com *informació, incidir, impressió* o *utilitzar* entra en contacte amb la darrera vocal del prefix en formar-se un compost. No es produeix diftong:
con-tra-in-for-ma-ci-ó; re-in-ci-dir, so-bre-im-pres-si-ó, re-u-ti-lit-zar;
observeu: *reu-nir* ('aplegar'), però *re-u-nir* ('tornar a unir') (sentit com a compost).
- La /i/, morfema de subjuntiu present de la 1ª conjugació, s'afegeix a un radical verbal acabat en vocal. No forma diftong:
can-vi-ï, e-va-cu-ïs, cre-ï, llo-ïn, es-gla-ï.
- La /u/ apareix, en la lectura, escrita darrere d'una lletra "c". Es llegeix formant hiat:
e-va-cu-a-ci-ó, in-nò-cu-a;
però darrere de la lletra "q" es llegeix com un diftong creixent: *qua-tre, quies-ti-ó.*

4. Evolució del vocalisme des del llatí vulgar fins als dialectes actuals

4.1 Vocals tòniques: des del llatí vulgar fins als nostres dies

Del llatí clàssic al llatí vulgar ¹	Tot el català abans del s. XII	Dialectes orientals		
		Abans del s. XIII	Segle XIV	Rosselló XIV-XV
Vocals llargues > tancades; breus > obertes				
Ī > í ú < Ū	í ú	í ú	í ú	í ú
Ī > i ; Œ, Ē > é é ó ó < Ū	é ó	é é ó	é é ó	é é é ó
Æ, Ĕ > é ó < Ō	é ó	é ó	é ó	é ó
Ā, Ă > á	á	á	á	á
NĪDŪ(M) (clàssic) > nído (vulgar)	níð > níu	níu	níu	níu
PĪRĀ(M) > pīra > péra; PLĒNŪ(M) > pléno	péra; plé ³	póra > pórə; plé ³	pérə; plé ³	pérə; plé ³
PĔDE(M) > péde // GRÆCŪ(M) > grégo	péd > péu // grék ²	péd > péu // grék	péu // grék	péu // grék
PRĀTŪ(M) > prádo; MĀRĒ > máre	prád > prát; már	prát; már > má	prát; már	prát; márt
PŌRTŪ(M) > pórto	pórt	pórt	pórt	pórt
DŌNĀS > dónas; FŪSCŪ(M) > fósco	dónes; fósck	dónes; fósck	dónes; fósck	dúnès; fúsk
DŪRŪ(M) > dúro; DŪCO > dúgo	dúr > dú; dúk	dúr > dú; dúk	dúr > dú; dúk	dú; dúk
	Català occidental	Balear	Central, alguerès, part Menorca i Eiv.	Rossellonès
	Dialectes catalans actuals			

Notes sobre les vocals tòniques:

1. El llatí clàssic distingia entre vocals llargues i breus (Ĕ / Ē); en llatí vulgar, en canvi, són pertinents el grau d'obertura (Ĕ > e / Ē > e) i la tonicitat (e / é). Els mots llatins bisíl·labs passen a ser plans (PŌRTŪM > llv: porto > cat: port); els de més síl·labes esdevenen plans si la penúltima vocal és llarga (AMĪCOS > llv: amigos > cat: amics) i esdrúixols, si és breu (HOMĪNES > llv: homines > cat: hòmens > homes).
2. En moltes de les paraules /é/ esdevé /é/ a través d'un llarg procés (potser de diftongació), com a grec (cast: griego), té (cast: tiene)...
3. En els parlars orientals /é/ esdevé /é/ (vocal neutra tònica) abans de la conquesta de les Balears, on encara es conserva a Mallorca i, parcialment a Menorca i Eivissa; però aviat passa a /é/ a la resta del català oriental al segle XIV.
4. En rossellonès, la /ó/ de les paraules del Nord (Girona, Rosselló) passa a /ú/: jove, gos, Canigó i, també, font, hora, pont, bo...; aquesta pèrdua d'un grau d'obertura posterior (/ó/ > /ú/ i /ó/ > /ó/) impulsa la pèrdua d'un grau d'obertura anterior (/é/ i /é/ > /é/): s'igualen mots com véns i vens).

4.2 Vocals àtones: des del llatí vulgar fins als nostres dies

Del llatí clàssic al llatí vulgar		Tot el català Abans fi del s. XIII	Dialectes orientals				
Vocals llargues > tancades; breus > obertes			S. XIII i XIV		Fi del segle XV		
			Tot l'oriental		Central, rossellonès...	Alguerès	
Ī	MĪRĀTŪ(M) > mirádo	mirád > mirat	mirat	mirat	mirat	mirat	
Ī, Ē, Ē	SĒCŪRĀ(M) > segúra	segúra	səgúra	səgúra	səgúra	sagúða	
Ā, Ā	ĀMŌRĒ(M) > amóre	amór	əmór > əmó	əmór (ross: əmúrt)	əmór	amór	
A+con	RŌSĀS > rósas; ŌRPHĀNA ¹	rózes; órvena	rózəs; órfaə	rózəs; órfaə	rózəs; órfaə	rózəs; órfaə	
Ō, Ō, Ū	CŪRRĒBĀ(M) > koréba	ioría	koría	kuría	kuría	kuría	
Ū	DŪRĪTĪĀ(M) > durétja	duréza	durézə	durézə	durézə	duréza	
- E ³	FŌRTĒ(M) > fórtē	fórt	fórt	fórt	fórt	fólt	
- O ³	PŌRTŪ(M) > pórtō; ĀMO > ámo	pórt; ám (>áme/ámo)	pórt; ám	pórt; ám (áme/ámo)	pórt; ám	pólt; ám	
- A ²	CANTĀBĀ(M) > kantába	kantáva / kantáβa	kəntávə	kəntáβə / kəntávə	kəntáβə / kəntávə	kantáva	
		Català occidental	Mallorquí	Central, rossellonès, menorquí i eivissenc	Alguerès		
Dialectes catalans actuals							

Notes sobre les vocals àtones:

1. A (posttònica seguida de consonant) > e; per exemple: CĀNĀMŪM > cànem, ĀMĀBANT > amaven, DĪCĀS > digues, TĀB(Ū)LĀS > taules...
2. La A final es conserva com a CANTĀBĀ(M) o CANTĀBAT > cantava (jo = ell) [en nord-occidental, però, cantava [ɛ] (jo) / cantave [a] (ell)] o esdevé e (vegeu nota 1).
3. Les altres vocals finals es perden: ĀMĪCŪ(M), ĀMĪCŌS > amic, amics; VĪRĪDĒ(M), VĪRĪDĒS > verd, verds; ĀMĀRĒ > amar, encara que amb certs grups consonàntics es pot conservar com a e (o o) de sosteniment: TURRĪ(M), NŌSTRŪ(M), HŌSPĪTĒ(M), CORĪŪ(M) > torre, nostre, hoste, cuiro.
4. Des d'antic, en molts parlars occidentals, la /e/ inicial esdevé /a/: ascolta, ascala, antendre, ansenyar... i, fins i tot, farrer..

Els sons consonàntics catalans

Tot i que el quadre presenta els **sons** consonàntics, els enllaços de color permeten de descobrir les diferents variants (els **al·lòfons**) de les diverses unitats distintives (**fonemes**).

	Bila-bial		Labio-dental		Dental		Alveo-lar		Prepa-latal		Palatal		Velar		Labio-velar	
	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
Sonor	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
Oclusiu	p	b			t	d							k	g		
Aproximant		β				ð					j		ɣ		w	
Fricatiu			f	v			s	z	ʃ	ʒ						
Africat							ts	dz	tʃ	dʒ						
Nasal		m		ɱ		ɲ		n		ɳ		ɲ		ŋ		
Lateral						l̥		l		l̥		ʎ		ʎ		
Bategant								r								
Vibrant								r								

5. Assimilació de sonoritat d'oclusives (ptk bdg), fricatives (fsf zʒ) i africades (ts tʃ dz dʒ) : sonorització i ensordiment a fi de síl·laba (posició de coda)

- Consonants oclusives, fricatives i africades
 - __ || (pausa): *El tub!* [p]. *Agnès!* [s]. *S'ha petat!* [t]. (ensordiment)
 - __ cons. sonora: *Duc bosses* [g]. *Vaig bé* [dʒ]. *Les veu* [z]. (sonorització)
 - __ cons. sorda: *Duc trastos* [k, s]. *Faig te* [tʃ]: *beus te* [s]. (ensordiment)
- Consonants oclusives (només)
 - __ # (fi de mot) + vocal: *han dut # aigua* [t]; *disc # únic* [k]. (ensordiment)
- Consonants fricatives i africades (però no pas les oclusives)
 - __ # (fi de mot) + vocal: *dos # homes* [z]; *mig # any*. (sonorització)

6. Mode d'articulació de les oclusives sonores (bdg): oclusió i aproximació

- Oclusiu en posició inicial (posició d'atac):
 - || (pausa) __ : *Vine* [b]! *Digues-ho* [d]! *Guanyem* [g]?
 - oclusiva o nasal __ : *Pot baixar* [b]. *Vindrà* [d]? *Vinga* [g]!
 - vocal + l + d: *És el dia* [d]. *Quina calda* [d]!
- Oclusiu en posició final de síl·laba (coda)
 - __ oclusiva sonora o nasal: *Cap gat* [b]. *Pot baixar* [d]. *Sóc nou* [g].
 - __ fricativa sonora: *Sap girar* [b]. *Tot zeros* [d]. *N'estic gelós* [g].
- Aproximant (posició d'atac, entre vocal i vocal, semivocal i vocal, vocal i semiconsonant)
 - voc (semivoc) __ voc: *La volíeu veure* [β]. *La dóna* [ð]. *Agafa'n* [ɣ].
 - voc (semivoc) __ semiconsonant + voc: *L'aigua de l'aigüera* [ɣ].
 - voc + fricativa __ voc: *Vas baixar* [β]. *Vas dir-ho* [ð]. *Feix gruixut* [ɣ].
 - voc + r + __ voc: *Arboç* [β]. *Ordre* [ð]! *Són cargols* [ɣ]?
 - voc + l + β + voc: *A l'alba el veies* [β]?
 - voc + l + ɣ + voc: *Algú me'l guardarà* [ɣ]?
 - voc __ l + voc: *Les blaves* [β]! *Feies globus* [ɣ]?
 - voc __ r + voc: *Persegueix bruixes* [β]? *Vas perdre'ls* [ð]? *Deu gratar-se* [ɣ].

7. Variants contextuals (al·lòfons) de diverses unitats distintives (fonemes)

7.1 Oclusives i aproximants (Concreció i ampliació dels apartats 5 i 6)

• 7.1.1 Oclusives i aproximants no graduals en posició d'atac

/b/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /b/ → lletres: *b* i *v*.

- [b] || (pausa) __ : *Vine! Baixàveu llavors?*
oclusiva o nasal __ : *àmbar, futbol / van venir, tot bo;*
- [bb] certs mots, __ *l*: *amable, noble, poble, població;* (geminació)
- [β] entre vocals (vocal ... vocal o vocal + semivocal ... vocal)
- voc __ voc: *acabà / va ben bé, vau beure;* (aproximació)
- voc + fricativa __ voc: *esborra / condueix bé;* (aproximació)
- voc + *l* __ voc: *alba / el veus;* (aproximació)
- voc + *r* o *r* __ voc: *arbust / manar-vos-ho;* (aproximació)
- voc + __ *r* o *l* + voc: *la blava / no blanquegeu bruses.* (aproximació)

/d/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /d/ → lletra: *d*.

- [d] || (pausa) __ : *Digues! Dos només?*
oclusiva, nasal o *l* + __ : *maragda, endur, calda, sap donar;*
- [ð] entre vocals (vocal ... vocal o vocal + semivocal ... vocal)
- voc __ voc: *la diada / de demà, vau donar;* (aproximació)
- voc + fricativa __ voc: *esdevé / produeix diners;* (aproximació)
- voc + *r* o *r* __ voc: *ardor / amor decidit;* (aproximació)
- voc + __ *r* + voc: *vidres / compres draps;* (aproximació)

/g/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /g/ → lletres: *g, gu, qü*.

- [g] || (pausa) __ : *Guaita! Gossos, ara?*
oclusiva o nasal + __ : *tingui, vam guanyar, tot gris.*
- [gg] certs mots, tònica __ *l*: *regla del segle;* (geminació)
- [ɣ] entre vocals (vocal ... vocal o vocal + semivocal ... vocal)
- voc __ voc: *segueix bé, vau guanyar;* (aproximació)
- voc + fricativa __ voc: *esgarrapa, produeix gots;* (aproximació)
- voc + *l* __ voc: *alga, el guanyes;* (aproximació)
- voc + *r* o *r* __ voc: *cargols, mar grossa;* (aproximació)
- voc + __ *r, l* o *w* + voc: *aigüera gran;* (aproximació)

/p/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /p/ → lletra: *p*.

- [p] *poma, camperol*
- [pp] certs mots, tònica __ *l*: *triple;* (geminació)

/t/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /t/ → lletra: *t*.

- [t] *té molta traça.*

/k/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /k/ → lletres: *c, qu, qü (q, k)*.

- [k] *cos, quatre, quin, kiwi*
- [kk] certs mots, tònica + __ + *l*: *tecla, miracle, article;* (geminació)

• 7.1.2 Oclusives i aproximants finals de síl·laba

/b/ i /p/ Posició de neutralització de sonoritat (coda). Fonemes: /bp/ → lletres: b i p.

- [b] __ cons. nasal: *sub**m**arí, ab**n**egació, cap**m**às, hip**n**osi / tub**n**ou;* (sonorització)
 __ oclusiva o fricativa sonora: *sub**d**irector / rep**p** zeros, pop**p** gros;* (sonorització)
- [p] __ consonant sorda: *dissab**t**e, rè**p**til / sap**p** català, cap**p** clar;* (ensordiment)
 __ # (fi de mot) + vocal: *no cap**p** # aquí, tip**p** # i # fart;* (ensordiment)
 __ || (pausa): *el llop**p**, un tap**p**;* (ensordiment)
- [Ø] *m + __ + consonant: comptar, redempció / comprar;* (emudiment)
*m __ # (fi mot): tom**b**, rumb**b**, amb tu i amb ell, camp**p**, corrup**p**.* (emudiment)
- [b] *amb + vocal: amb**b** ell i no amb mi;* (sensibilització)
- [p] *m + __ (imperatiu) # + hi / ho: irromp**p** # hi, interromp**p** # ho;* (sensibilització)

Posició final de síl·laba dins el mot (dicció no emfàtica)

- [m] __ + *m*: *sub**m**arí [summə'ri]; cap**m**às [kàmmàs];* (sonorització, nasalització)
 __ + *n*: *ab**n**egació[əmnə'ɟəsi]; hip**n**osi [imnósi]* (sonorització, nasalització)

/d/ i /t/ Posició de neutralització de sonoritat (coda). Fonemes: /dt/ → lletres: d i t.

- [d] __ nasal: *ad**n**at, ad**m**inistrar, at**m**osfera, cot**n**a, / comprat millor;* (sonorització)
 __ oclusiva o fricativa sonora: *ad**d**ició / mirat bé;* (sonorització)
 __ altres cons. sonores: *at**t**leta / tot li plau;* (sonorització)
- [t] __ consonant sorda: *ad**s**crit, set**c**iències / àcid cítric, dut cantant;* (ensordiment)
 __ # (fi de mot) + vocal: *quietud**t** # immensa, dit**t** # aviat, tot # o res;* (ensordiment)
 __ || (pausa): *el fred**t**; ben aviat;* (ensordiment)
- [Ø] *n o l + __ # (fi mot): examinand, herald; cant, anant, alt.* (emudiment)
r + __ + s # (fi mot): records, concerts (però cert ara [sért ára]); (emudiment)
- [t] *n + __ (gerundi) # + hi / ho (pronoms): anant # hi, mirant # ho;* (sensibilització)
- [t] *n + __ # + vocal (habitual i recomanable, en certs casos):*
quant # és, cent # homes, vint # anys, vint-i-dos, Sant # Andreu (sensibilització)

Posició final de síl·laba dins el mot (dicció no emfàtica)

- [m] __ + *m*: *administrar [əmmistrá]; atmosfera [əmmusférə];* (sonor., nasal., labialitz.)
- [n] __ + *n*: *cot**n**a [kónnə], ètnic [énnik];* (sonor., nasal., labialitz.)
- [l] __ + *l*: *at**l**eta [əllétə], at**l**es [álləs];* (sonoritz., lateralització)

/g/ i /k/ Posició de neutralització de sonoritat (coda). Fonemes: /gk/ → lletres: g, c, x (q, k).

- [g] __ nasal: *sintag**m**a, ignorant, drac**m**a, tèc**n**ic / sóc mort;* (sonorització)
 __ oclusiu sonor: *marag**d**a / estic bo, sac buit;* (sonorització)
 __ fricatiu sonor: *suggerir; èczema, examen, èxit [gz] / sóc jo;* (sonorització)
 __ altres cons.: */ Iraq lliure;* (sonorització)
 __ # + vocal: *índex # alfabètic, fax # nou [gz].* (sonorització)
- [k] __ consonant sorda: *accident, lèx**ic** [ks] / càstig pendent, fax petit;* (ensordiment)
 __ # (fi de mot) + vocal: *groc # i vermell, cuc # amagat;* (ensordiment)
 __ || (pausa): *un cec. L'Iraq? Ben sec! Ben fix? [bèŋfi'ks];* (ensordiment)
- [Ø] *n + __ | (fi mot) > [ŋØ]: tinc sang; cinc, trenc;* (emudiment)

Posició final de síl·laba dins el mot (dicció no emfàtica)

[ŋ] __ + m : <i>sintagma</i> [sɪŋt áŋmə], <i>dracma</i> [dráŋmə];	(sonor., nasalitz.)
__ + n : <i>ignorant</i> [iŋnurán], <i>Ignasi</i> ; <i>tècnic</i> [téŋnik], <i>aràcnid</i> ;	(sonor., nasalitz.)

• 7.1.3 Aproximants graduals (amb trets vocàlics)

/j/ i /w/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /j/ → lletra: *i*; fonema: /w/ → lletres: *u, ü*.

[j] __ vocal: <i>hiat</i> , <i>ianqui</i> , <i>boia</i> / <i>hi és</i> , <i>tu i ell mai acabeu</i> ;	(consonant)
[w] __ vocal: <i>uadi</i> , <i>couen</i> / <i>aneu a Vic</i> , <i>no ho és</i> ;	(consonant)
k o g / y __ vocal: <i>quatre</i> , <i>aigües</i> ;	(semiconsonant)

/j/ i /w/ Posició final de síl·laba (coda). Fonema: /j/ → lletra: *i*; fonema: /w/ → lletra: *u*.

[i̯] vocal __ : <i>mai</i> , <i>remeis</i> , <i>eina</i> , <i>benèit</i> / <i>m'ha influït</i> .	(semivocal)
[u̯] vocal __ : <i>veu</i> , <i>cou</i> , <i>caut</i> / <i>portà uniforme</i> .	(semivocal)

7.2 Fricatives (Concreció i ampliació de l'apartat 5)

• 7.2.1 Fricatives en posició d'atac

/f/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /f/ → lletra: *f*.

[f] *far*, *agafa*.

/z/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /z/ → lletres: *s, z (x)*.

[z] *zero*, *casa*, *gasos* / *examen*, *exèrcit* [gz] [əgzámən, əgzérsit].

/s/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /s/ → lletres: *s, ss, ç, ç, sc (x)*.

[s] *son*, *ciri*, *caça*, *ascendissin*; *taxi*, *taxa* [ks].

/ʒ/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /ʒ/ → lletres: *g, j*.

[ʒ] *ginjol*, *ja gemega*, *vagi passejant*, *grapejar*, *prevegi*.

/ʃ/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /ʃ/ → lletra: *x, ix*.

[ʃ] *xàfec*, *xiuxiuejar*, *baixa*.

• 7.2.1 Fricatives en posició de coda

/f/ Posició de neutralització de sonoritat (coda). Fonema: /f/ → lletra: *f*.

[f] __ consonant sorda: <i>baf pudent</i> ;	(ensordiment)
__ (pausa): <i>Dóna'm el bolígraf. Quin baf!</i>	(ensordiment)
[v] __ consonant sonora: <i>afganès</i> / <i>serf de la gleva</i> .	(sonorització)
__ # (fi de mot) + vocal: <i>buf # intens</i> , <i>escalf # amorós</i> .	(sonorització)

/z/ i /s/ Posició de neutralització de sonoritat (coda). Fonemes: /z s/ → lletres: *s, ç, s, ç (x)*.

[z] __ cons. sonora: <i>feliçment</i> , <i>esma</i> / <i>gas natural</i> , <i>gos gras</i> ;	(sonorització)
g __ cons. sonora: <i>exvot</i> [ègzvót] / <i>índex nou</i> [gz];	(sonorització)
__ # (fi de mot) + vocal: <i>país # antic</i> , <i>dolç # avui</i> ; <i>fix ara</i> [gz].	(sonorització)

- [s] __ consonant sorda: *mastega, espia / gas car, aquest avi, els té;* (ensordiment)
 k __ consonant sorda: *exponent / infix freqüent* [ks] (ensordiment)
 __ || (pausa): *Un pis? El gos! Dos bolígrafs? Un fax?* [ks] (ensordiment)
- [ʃ] nasal palatal + __ #: *banys* [báɲʃ]; (palatalització)
 [ʒ] nasal palatal + __ # voc. o cons. sonor: *banys oberts* [báɲʒ uβérs]; (palatal., sonoritz)
- [ø] *aquest+cons.:* *aquest dia, aquests* (mai davant vocal: *aquest amic*) (emmudiment)
 tʃ __ # (fi de mot): *raigs, safareigs;* (emmudiment)

Posició final de mot, pronunciació ràpida

- [ø] __ # s- > s: *dos # cents* [dòséns] / però *vas separar;* (elisió = simplificació)
 __ # z- > z: *les # zones* [ləzónəs] / però *veus zebres;* (sonorització, simplificació)
 __ # ʃ > ʃʃ > ʃ: *els # xàfecs* [əɫʃáfəks] / però *vas xiular;* (palatalització, simplificació)
 __ # ʒ > ʒʒ > ʒ: *els # jocs* [əɫʒókʃ] / però *has jugat;* (sonorit., palatalit., simplif.)
 __ # r > rr > r: *dos # rics* [dòríks] / però *vas riure;* (“vibrantització”, simplif.)

/ʒ/ i /ʃ/ Posició de neutralització de sonoritat (coda). Fonemes: /ʒʃ/ → lletres: *ig, g, ix i x.*

Africació de /ʒ/ → [tʃ]

- [tʃ] __ # + cons. sord: *rodeig # feixuc* (de *rodejar* [ʒ]); (africació, ensordiment)
 __ || (pausa): *Ho preveig!* (de *prevegi* [ʒ]); (africació, ensordiment)
 [dʒ] __ # + cons. sonor: *fangueig # molest;* (de *fanguejar* [ʒ]) (africació, sonorització)
 __ # + vocal: *grapeig # intolerable;* (de *grapejar* [ʒ]) (africació, sonorització)

Ensordiment o sonorització de /ʃ/

- [ʃ] __ consonant sorda: *serveix poc / coix sovint;* (ensordiment)
 __ || (pausa): *Serveix!* (ensordiment)
 [ʒ] __ consonant sonora: *condueix bé.* (sonorització)
 __ # (fi de mot) + vocal: *baix # o # alt, ofereix # ous.* (sonorització)

7.3 Africades

• 7.3.1 Africades en posició d'atac

/dʒ/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /dʒ/ → lletres: *tg, tj.*

[dʒ] *platja, mitges, rebutgen, lletja, trepitges, desitjat.*

/tʃ/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /tʃ/ → lletra: *tx (ch).*

[tʃ] *cotxe txec, fletxa, escabetxar, empatxar, Chicago.*

• 7.3.1 Africades en posició de coda

/dʒ/ i /tʃ/ Posició de neutralització de sonoritat. Fonemes: /dʒ, tʃ/ → lletres: *tx, -ig o -g*

- [dʒ] __ cons. sonora: *rebuig notable, desig nou; empatx de pa;* (sonorització)
 __ # + vocal: *mig # obert, trepig # audible; despatx # obert.* (sonorització)
 [tʃ] __ consonant sorda: *enuig constant, mig perdut; cartutx tirat.* (ensordiment)
 __ || (pausa): *Gaire lleig? Quin capritx!* (ensordiment)

7.4 Nasals

• 7.4.1 Nasals en posició d'atac

/m/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /m/ → lletra: *m*.

[m] *ma mare m'ho ha manat.*

/n/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /n/ → lletra: *n*.

[n] *noieta, enraona;*

/ɲ/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /ɲ/ → lletra: *ny*.

[ɲ] *canya, nyanyo.*

• 7.4.2 Nasals en posició de coda (neutralitzacions i assimilacions)

/m/ i /n/ A fi de síl·laba i de mot (coda). Fonemes: /m n/ → lletres: *m, n* o *-nt*.

Neutralització. Assimilacions del punt d'articulació de /m/ i /n/ (no pas de /ɲ/)

[m] __ cons. bilabial: *campana, immoral, canvia / em veu, un bol;* (labialització)

[ɱ] __ cons. labiodental: *amfiteatre, confecció / anem fent, un ferro.* (dentalització)

Assimilacions del punt d'articulació de /n/ (no pas de /ɲ/ ni de /m/)

[n̪] __ cons. dental: *entrant-hi, enduria / un dia en tenia;* (dentalització)

[n] __ cons. alveolar: *ven-la, enraona / en sap, ven roba;*

[n̟] __ cons. palatal: *enginy enlluerna / en llepa, un xoc;* (palatalització)

[ŋ] __ cons. velar: *l'un gla, enquesta / un gat, en costa.* (velarització)

n + __ # (fi mot) > [ŋø]: tinc # sang #; (velarització)

• 7.4.3 Nasals en posició de coda (casos de manteniment d'oposició)

/m/, /n/, /ɲ/ A fi de síl·laba i de mot (coda). Fonemes: /m nɲ/ → lletres: *m (mp), ny, n* o *-nt*.

Oposició de fonemes a fi de mot i en certs altres contextos

[m] / [n]: *som / són; rem / ren; el camp / el cant; el comte, el compte / el conte;*

[m] / [ɲ]: *un rem / un reny; uns pams / uns panys;*

[n] / [ɲ]: *un ban / un bany; uns pans / uns panys;*

Manteniment del punt d'articulació

[m] __ consonants linguals: *premsa, somriu, compte / em surt, ham rovellat;*

__ # (fi de mot) + vocal: *ram # agafat, fullam # humit;*

__ || (pausa): *Un pam! Quin bram! Anem!*

[n] __ consonants alveolars: *conseqüent, conreu / en surt, han rodat;*

__ # (fi de mot) + vocal: *un # home, compon # obres;*

__ || (pausa): *Quin? Hi van!*

[ɲ] __ qualsevol consonant: *bany nou, any dolent, estany ple;*

__ # (fi de mot) + vocal: *company # agradós, ateny # objectius;*

__ || (pausa): *Un pany! Quin bany! Em pertany!*

7.5 Laterals

• 7.5.1 Laterals en posició d'atac

/l/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /l/ → lletra: *l*.

[l] *la vila sola*;

[ll] vocal __ vocal: *pel·lícula, col·lecció, til·la* (atleta, atles). (geminació)

/ʎ/ Posició inicial de síl·laba (atac). Fonema: /ʎ/ → lletra: *ll*; fonemes: /ʎʎ/ → lletres: *lll*.

[ʎ] *lliri, colla*.

[ʎʎ] vocal __ vocal: *bitllet, ametlla; Vall-llòbrega*. (geminació)

• 7.5.2 Laterals en posició de coda

/l/ Posició final de síl·laba (coda). Fonema: /l/ → lletra: *l*.

[l] __ cons. dental: *volta / mel dolça*; (dentalització)

[l] __ cons. alveolar: *calça, colze / el lector, estil nou, cal sortir*;

__ # (fi de mot) + vocal: *fil # agradós*;

[l̟] __ cons. palatal: *aljub; el xoc i el nyanyo, vol girar*; (palatalització)

[ɫ] vocal central o posterior + l: *el vol ridícul, sal*. (velarització)

/ʎ/ Posició final de síl·laba en el mot (coda). Fonema: /ʎ/ → lletra: *ll*.

[ʎ] __ cons. o vocal: *vall bonica, pell grassa, soroll terrible, ball amè*;

__ || (pausa): *Quin clatell! Quin coll!*

7.6 Bategants i vibrants

• 7.6.1 Bategants i vibrants en posició d'atac

/r/ i /r/ Posició inicial de síl·laba. Fonema: /r/ (bategant) → *r*; fonema /r/ (vibrant) → *r, rr*.

[r] vocal __ vocal: *cara, vora*.

cons. oclusiva o aproximant __ : *vidre, gras, tres*;

[r] # (inici de mot) __ : *roda, ros* (mai /r/);

consonant __ : *folre, Enric* (mai /r/).

vocal __ vocal: *carro, arròs, arrossega*.

• 7.6.2 Bategants i vibrants en posició de neutralització

/r/ i /r/ Posició final de síl·laba en el mot (coda). Fonemes: /r, r/ → lletra: *r*.

[r] context lax (sí·l·laba àtona, ...): *corbat* [kurβát] o [kurβát];

__ # (fi de mot) + vocal: *amor # immens, motor # engegat*;

[r] __ consonant (generalment): *port, carta*;

__ # (fi de mot) + consonant: *amor # turbulent, motor # nou*;

[ø] __ # (fi de mot): *cantar, mirar, pastor* / amb excepcions; (emudiment)

__ + (grup) cons. + r (certs mots): *arbre, prendre*; (emudiment)

[r] __ # (fi de mot) + vocal: *anar-hi, tocar-ho* (infinitiu + pronom); (sensibilització)

[r] __ # (fi de mot) + consonant: *mirar-te, tocar-lo* (infinitiu + pronom); (sensibilització)